

Carl Henrik Fredriksson

Re-transnationaliseringen af litteraturkritikken

Om udenlandsk litteratur og kritik i aviser og magasiner

Kritik af og offentlig diskussion om udenlandsk litteratur i aviser og magasiner har traditionelt tjent som kilde til information og navigering ikke bare for den brede læserskare, men også for "folk i branchen," forlæggere og forfattere. Når den diskussion forsvinder eller mister perspektivering og bliver ensidig, får det konsekvenser for den litterære institution som helhed, skriver Eurozines chefredaktør Carl Henrik Fredriksson.

Litteraturkritik i den smalle, europæiske forståelse af begrebet — det vil sige tekster, der diskuterer og kritiserer bøger, der for nylig er udkommet — er i dag en meget national affære. Næsten alle de bøger, der anmeldes i aviser, ugeblade og tidsskrifter publiceres i det land, hvor anmeldelserne dukker op. Enkeltstående anmeldelser eller generelle overblikartikler om endnu-ikke-oversatte bøger skrevet i andre dele af verden — det være sig poesi, noveller eller romaner — er ekstremt sjældne.

Det har imidlertid ikke altid været sådan. For ikke mange år siden rapporterede og diskuterede aviser og magasiner regelmæssigt den litteratur, der blev udgivet udenfor landets egne grænser. Mange aviser og magasiner havde endog deres egne "litterære korrespondenter" udstationeret i Paris, Rom og Madrid (eller New York, Moskva og Berlin). Fokus var naturligvis på de større litterære sprogområder — fransk, tysk, spansk, italiensk og engelsk — men man gjorde dog en indsats for at udvide horisonten hos det uddannede og interesserede publikum.

Faktisk har diskussionen af og om udenlandsk litteratur — i visse perioder, på visse steder — været så fyldig og livlig, at den er blevet til et problem for forlagsbranchen. I 1953 brokkede Åke Runnquist, redaktør på BLM, et af Sveriges mest indflydelsesrige litterære tidsskrifter, sig over, at dagspressen skrev for meget og for tidligt om fremmedsprogede bøger. Mange bøger blev anmeldt samme dag, som de udkom på originalsproget, skrev Runnquist. Det alarmerende problem, fortsatte han, var, at når bøgerne endelig udkom i oversættelse — og det gjorde de fleste — var den offentlige debat allerede gået i sig selv, og så solgte bøgerne ikke så godt, som de kunne eller skulle have.

To år senere, i 1955, gentog Runnquist sin klagesang — dog ikke uden at tilføje en vis tilfredshed med, at nogle af de større dagblade var begyndt at leve op til deres ansvar og anmelde vigtige fremmedsprogede bøger to gange: Når de udkom på originalsproget og når de udkom i oversættelse.

I dag er den form for udsyn næsten helt og aldeles begrænset til lejlighedsvis tematiseringer og beskrivelser af brændpunkter i de litterære tidsskrifter. Og selv indenfor disse smalle udgivelser er dækningen utilfredsstillende: Kontinuiteten er forsvundet, og når et brændpunkt eller tema præsenteres — ofte skal 50 til 100 års litteraturhistorie opsummeres — lægges vægten næsten altid på litterære tekster. Hvis der er en litterær kritik overhovedet, beskæftiger den sig som oftest med en bestemt forfatter. Artikler, der tegner et større billede af tidens litteratur, er sjældne.

Situationen er ikke lige slem alle vegne. I Tyskland kan man — selv indenfor de større dagblades kultursektioner — til tider finde velinformerede anmeldelser af, eller i det mindste kommentarer til, nye bøger udgivet i eksempelvis Polen, Ukraine eller Rusland. I resten af Europa er der stort set intet.

Der er flere grunde til den udvikling: De litterære institutioner har generelt mistet betydning, forandringer i forlagsbranchen og, paradoksalt, endog "globaliseringen". Uanset hvilken grund, man måtte vægte højest, er konklusionen den samme: Der er et presserende behov — ideelt, praktisk og professionelt — for en re-transnationalisering af litteraturkritikken.

Den situation, som Åke Runnquist klagede over i 1955, kan for os — bare 50 år senere — synes forhistorisk. Hvilken nutidig forlægger ville ikke ønske at have de problemer, Runnquist brokkede sig over? Hans udlægning af det centrale dilemma — at offentlighedens diskussion af og om udenlandsk litteratur var overstået, når oversættelsen endelig forelå — kan forekomme for sensitiv, men den illustrerer på forbilledlig vis betydningen af at kontekstualisere and mediering i teksters overførsel fra et sprog til et andet.

Dagblades og magasiners kritiske og offentlige diskussioner af og om udenlandsk litteratur har traditionelt fungeret som en kilde til information og navigering ikke bare for den brede læserskare, men også for "folk i branchen", forlæggere og forfattere. Når den diskussion forsvinder eller mister perspektivering og bliver ensidig, får det konsekvenser for de litterære institutioner som helhed.

For at fortsætte det svenske eksempel, viser den nationale bibliografi fra det Kongelige Bibliotek i Sverige, at henvendt 75 procent af alle de titler, der fra 2004 er blevet oversat til svensk er oversat fra engelsk. (7 procent fra norsk; 3,6 procent fra fransk; 2 procent fra henholdsvis tysk og dansk; 1.2 fra russisk; alle andre 1 procent eller mindre). Den statistiske tendens er ikke enestående for Sverige; fordelingen er, mutatis mutandis, stort set den samme i de fleste europæiske lande. Sædvanligvis peger man med tal som disse fingre ad forlagene, idet man beskylder dem for at negligere andre sprogområder og agere som fantasiløse økonomer, der har overtaget en branche, der engang stod op for det kosmopolitiske og var garant for en fri strøm af ord og idéer. Dét er, i bedste fald, kun en del af sandheden. Lige så ansvarlig for den øjeblikkelige situation er den litteraturkritik, der har mistet sit udsyn — og mistet det medie, der kunne præsentere udsynet. I en tid hvor forlæggere mere end nogensinde kunne have brug for en litteraturkritik i fuld udrustning for at finde vej — i en tid hvor kritikerens bifald og polemik, pegepind og perspektivering virkelig kunne gøre en forskel — i dén tid formår kritikerne ikke at levere varen.

BLM, det tidsskrift hvori Åke Runnquist begræd oversættelsernes skæbne gik ind i 2004, længe efter at det selv havde opgivet ambitionen om at præsentere et overblik over den europæiske litteratur. Og Runnquists interesse for og

opmærksomhed omkring dagspressens måde at forholde sig til udenlandsk litteratur har vist sig at være helt skæv, idet udviklingen siden har været præcist den modsatte. Selv kultursiderne på de mest ambitiøse aviser synes at definere udenlandsk litteratur — skrevet på ethvert andet sprog end engelsk — som smal og derfor dårligt værd at nævne.

I dag har tilsynekomsten af nye genrer og medier imidlertid medført, at udenlandsk litteratur — som hidtil er blevet overset af de større medier — igen kan diskuteres. I en svensk sammenhæng er en blog som *Salongen* et godt eksempel. Den har bl.a. hjemme i Tyskland, men skrives på svensk. Den udspringer af den tyske kulturelle sfæres tætte bånd til østeuropæisk litteratur og gør svenske læsere opmærksom på, at der er betydelige dele af den europæiske æstetiske diskurs, som de overhovedet ikke har fulgt. Den individuelle entusiasme, som synes at kendetegne disse nye litterære fora er imidlertid ikke uproblematiske: Deres tilgang til stoffet er ofte ukritisk bekræftende, snarere end kritisk udforskende. De taler *for*, istedet for at analysere. De lister *op* istedet for at kontekstualisere. Og dertil kommer, at de uformelle medier, som ofte har en kort levetid i den litterære og semi-kritiske diskurs er del af en mere generel udvikling: Det der tidligere foregik i den fælles, offentlige sfære nu bliver yderligere fragmenteret og opdelt i endnu mindre subkulturer, der ikke når hinanden, men er som isolerede øer.

En af de værste forhindringer for litteraturens mulighed for at bestøve (som snarere er en mulighed end en realitet) er fortsat den allergiske (ikke-)reaktion overfor en større offentlig, litterær sfære, som til stadighed synes mere og mere uinteressant — fordi den er fremmedartet. Den bedste kur er en kraftfuld re-transnationalisering af den litterære kritik.

Published 2008-11-12

Original in English

Translation by Ivan Rod

First published in *Eurozine* (4 July 2007), *Hvidbog. Om Kulturtidskriftet*, Copenhagen

2007 (Danish version)

© FDK

© Eurozine